

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

INDIVIDUÁLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ VE VYBRANÝCH EVROPSKÝCH STÁTECH

Ing. Renáta Čermáková
Barbora Obračajová

Studie č. 5.354
březen 2015

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Úvod.....	2
Individuální vzdělávání v jednotlivých zemích.....	3
Belgie.....	3
Česká republika.....	4
Dánsko.....	6
Finsko.....	8
Francie.....	8
Lucembursko.....	10
Německo.....	11
Nizozemí.....	13
Polsko.....	15
Rakousko.....	16
Slovensko.....	17
Slovinsko.....	19
Švédsko.....	20
Velká Británie.....	21
Závěr.....	22
Příloha č. 1: Srovnání podmínek individuálního vzdělávání ve vybraných zemích světa.....	25

Úvod

Tato práce je zaměřena na popis právní úpravy individuálního vzdělávání ve vybraných zemích Evropy. Individuálním vzděláváním se rozumí vzdělávání mimo vzdělávací instituce, často je též označováno jako vzdělávání domácí či homeschooling. Možnost volby způsobu vzdělávání je v obecné rovině sice považována za jedno ze základních lidských práv a je upraveno i v Evropské úmluvě o ochraně lidských práv: („*Nikomu nesmí být odepřeno právo na vzdělání. Stát musí respektovat právo rodičů zajišťovat výchovu a vzdělání v souladu s jejich vlastním náboženských a filozofickým přesvědčením.*“¹), současně však z toho nelze dovozovat základní právo na domácí vzdělávání, neboť praxe v evropských státech je nejednotná, jak potvrdil Evropský soud pro lidská práva ve věci Konrad v. Německo².

V roce 2012 byla Národním ústavem pro vzdělávání vypracována srovnávací studie³ zaměřená

1 Sdělení č. 109/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících.

2 Viz Konrad v. Německo, rozhodnutí ESLP stížnost č. 35504/03, ze dne 11.9.2006, blíže popsáno v části 'Spolková republika Německo'

3 NÚV. Pastorová, M., Altmanová, J., Koubek, P. Srovnávací analýza: domácí (individuální) vzdělávání. Praha, 2012

na individuální vzdělávání ve vybraných zemích světa. Z té vyplynulo jako klíčové již samotné nastavení povinnosti vzdělávání. V zemích, kde je uzákoněna povinná školní docházka (např. Itálie, Island, Kanada, Maďarsko, Nizozemí, Nový Zéland, Rakousko, Rusko, Řecko, Slovensko, Spolková republika Německo, Španělsko, Švédsko) nebylo individuální vzdělávání využíváno v historii, a proto s ním tyto země nemají tolik zkušeností. Z toho důvodu, i přesto, že je v některých těchto zemích individuální vzdělávání legální, využívá se spíše ojediněle. Naopak země, které mají uzákoněné povinné vzdělávání a nikoli povinnou školní docházku (např. Dánsko, Finsko, Francie, Lucembursko, Slovinsko, Velká Británie, Lucembursko, Portugalsko, Izrael) staví individuální vzdělávání jako alternativu ke vzdělávání ve školských zařízeních. Níže uvádíme podrobnější popis vybraných států.

Individuální vzdělávání v jednotlivých zemích

Belgie

Stejně jako v jiných zemích, také v Belgii je svoboda vzdělání zakotvena v ústavě⁴, konkrétně v článku 24, kde je zdůrazněno zejména právo na svobodnou volbu rodičů, jakož i respekt k filozofickému, ideologickému i náboženskému přesvědčení rodičů i jejich dětí⁵. Povinná školní docházka je dána zákonem o povinné školní docházce z roku 1983⁶, který ji stanoví v délce 12 let, a sice od 6 do 18 let věku dítěte. Článek 1 § 6 tohoto zákona dále určí, že povinná školní docházka lze splnit i v rámci domácího vyučování.

Na základě federativního uspořádání přísluší federálním orgánům vzhledem ke vzdělání pouze úprava začátku a konce povinné školní docházky, minimálních podmínek pro udělování diplomů a správa penzijního zabezpečení učitelů. Všechny ostatní otázky týkající se vzdělávání jsou přeneseny do působnosti komunitních parlamentů (francouzského a vlámského⁷, německého⁸ a parlamentu regionu Brusel⁹).

Podrobnější úpravu domácího vzdělávání vydal v dekretu pouze Parlament Francouzského

4 De Belgische grondwet, *Gecoördineerde tekst van 17 februari 1994*

5 Článek 24 §1 ústavy Belgického království

6 Wet betreffende de leerplicht 1983

7 Článek 127 ústavy Belgického království

8 Článek 130 ústavy Belgického království

9 Článek 136 ve spojení s článkem 166 ústavy Belgického království

společensví¹⁰. Ten se dotýká podrobněji organizace domácího vzdělávání, především pak jeho kontroly prostřednictvím inspekci a zkoušek na ověření získaných znalostí. Pro kontrolu dosaženého vzdělání je v první řadě ustanovena Komise pro domácí vzdělávání, která se skládá ze čtyř členů z Generálního inspektorátu, jednoho člena z Generálního ředitelství pro povinné vzdělávání a jednoho člena, kterého jmenuje vláda, a který se v dané komisi ujímá předsednictví. Tato Komise má pravomoc vydávat rozhodnutí ve smyslu článků 12, 17, 21 a 22 zmiňovaného dekretu, rozhoduje tedy o snížení nároků v případě domácího vzdělávání dětí nemocných, trpících vzdělávací poruchou, poruchami chování či dětí tělesně postižených. Komise dále funguje jako odvolací instance pro rodiče, kteří nesouhlasí s výsledkem přezkoušení, rozhoduje o ročníku, do kterého má být zařazeno dítě, které v rámci individuálního vzdělávání nedosáhlo dostatečného vzdělání a v neposlední řadě může Komise na základě odůvodněné žádosti rodičů či zákonných zástupců schválit odložení či upuštění od zkoušek. Všeobecnou kontrolou úrovně domácího vzdělávání se zabývá Generální inspektorát. Ten si klade za cíl prostřednictvím kontrol, jež činí buď ze své vlastní iniciativy, či na návrh vlády, zjistit, zdali je takto poskytované vzdělávání dostačující či nikoliv. O plánované kontrole informuje kontrolované subjekty minimálně jeden měsíc předem, kontroly mohou být individuální či hromadné v rámci kantonu. Kontroly se uskutečňují v předem určených budovách, jež náleží orgánům veřejné moci, nejedná se tedy o kontroly přímo na místě konání výuky. Na základě kontrol pak vypracovává Generální inspektorát stanoviska. Pokud je stanovisko negativní, koná se další kontrola v rozmezí dvou až čtyř měsíců od první kontroly. Pokud je dané vzdělávání i po opakované kontrole považováno za nedostačující, jsou rodiče povinni umístit dítěte do školy nebo školského zařízení od následujícího školního roku. Proti tomuto rozhodnutí je možno se odvolat. Co se týče četnosti ověřování úrovně dosaženého vzdělání, kontroly probíhají tři, a sice v průběhu školního roku, kdy je dítěti 12 let (cílem je dosažení osvědčení o absolvování základního vzdělání), 14 let (vzdělání prvního stupně) a 16 let (vzdělání druhého stupně).

Česká republika

Česká republika patří mezi země s uzákoněnou povinnou školní docházkou, která je obsažena

10 Jedná se o dekret z 25. dubna 2008, jenž stanoví podmínky pro splnění povinné školní docházky. Úprava domácího vzdělávání je obsažena zejména v jeho hlavě III.

v Listině základních práv a svobod¹¹. V článku 33 odst. 1 je uvedeno: „Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon.“ Školský zákon¹² pak povinnou školní docházku upřesňuje v § 36: „Školní docházka je povinná po dobu devíti školních roků, nejvýše však do konce školního roku, v němž žák dosáhne sedmnáctého roku věku. Povinná školní docházka se vztahuje na státní občany České republiky a na občany jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále se povinná školní docházka vztahuje na jiné cizince, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a na účastníky řízení o udělení mezinárodní ochrany. Povinná školní docházka začíná ve školním roce následujícím po dni, kdy dítě dosáhlo šestého roku věku.“

Individuální vzdělávání v České republice není dáno jako alternativa k běžnému studiu, je zde ustanoveno pouze jako výjimka, tedy jako tzv. „jiný způsob plnění povinné školní docházky“¹³ pro žáky prvního stupně základních škol. Možnost takového individuálního vzdělávání pro žáky prvního stupně základních škol je zakotvena ve školském zákoně z roku 2004. O povolení individuálního vzdělávání je nutné žádat ředitele školy, ve které je žák zapsán, ředitel poté dle svého uvážení posoudí důvody, které zákonný zástupce na žádosti musí uvést.¹⁴ Od roku 2007 probíhá pokusné ověřování individuálního vzdělávání na druhém stupni základních škol na základě vyhlášení tzv. pokusného ověřování dle § 171 odst. 1 školského zákona ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy¹⁵. V roce 2012 Národní ústav pro vzdělávání na základě výsledků pokusného ověřování doporučil zakotvení individuálního vzdělávání žáků 2. stupně základních škol do školského zákona, z čehož vyšlo i Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které 29. ledna 2013 vydalo tiskovou zprávu, ve které oznámilo, že se v průběhu pětiletého pokusného ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni základních škol nevyskytly žádné zásadní problémy.¹⁶

Osobou, která může poskytovat individuální vzdělávání je na úrovni 1. stupně základní školy osoba, která má alespoň střední vzdělání s maturitou¹⁷, na úrovni 2. stupně je pak třeba dokončené

11 Listina základních práv a svobod. Ústavní zákon č. 2/1993 Sb. ve znění pozdějších zákonů, ze dne 16. prosince 1992

12 Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, ve znění pozdějších předpisů

13 § 40 školského zákona

14 § 41 odst. 1 a 2 školského zákona

15 MŠMT. Vyhlášení pokusného ověřování, čj. 9 587/2007-22. Dostupné [ZDE](#)

16 MŠMT. Domácí vzdělávání by mohlo být v budoucnu možné i na 2. stupni ZŠ. Dostupné z: [ZDE](#)

17 § 41 odst. 3 školského zákona

bakalářské studium. Vzdělání této osoby nemusí být pedagogického zaměření a nejsou třeba ani praktické zkušenosti s pedagogickou činností.

Žáci vzdělávání individuálně podle § 40 školského zákona jsou po celou dobu individuálního vzdělávání zároveň žáky školy, kam byli zapsáni. Tato škola zajišťuje ověřování úrovně znalostí formou přezkoušení. V České republice probíhá přezkoušení jednou za 6 měsíců formou písemného testu, ústního přezkoušení, pohovoru, prezentace, případně kontroly portfolia, tedy podkladů z domácího vyučování za dané období.¹⁸

Od roku 2014 se ve Sněmovně projednávala novela školského zákona (sněmovní tisk č. 288). Dosavadní právní úprava individuálního vzdělávání nebyla ve vládním návrhu zákona změněna, až při projednávání novely v rámci výboru pro vědu, vzdělání, kulturu, mládež a tělovýchovu bylo přijato usnesení, kterým bylo navrženo do školského zákona doplnit možnost individuálního vzdělávání ve všech základních školách i na druhém stupni (sněmovní tisk č. 288/4). Uvedený pozměňovací návrh však nebyl přijat. Novela školského zákona byla již projednána také v Senátu a dne 19.3.2015 byla přijata.

Dánsko

Také Dánsko se řadí mezi země, kde je uzákoněno povinné vzdělávání namísto povinné školní docházky. Mezi hlavní předpisy upravující toto téma patří zákon o základní škole¹⁹ a zákon o soukromých a nezávislých školách²⁰, oba z roku 2013. Otázce vzdělávání se věnuje také dánská ústava v § 76: „*Všechny děti ve školním věku mají nárok na bezplatné vzdělání v základních školách. Rodiče nebo zákonní zástupci, kteří sami zajistí dítěti vzdělání srovnatelné se vzděláním dětí v základních školách, není povinen posílat dítě na vyučování do škol.*“ Povinné vzdělávání je dále upraveno v zákoně o základní škole, konkrétně v kapitole 5, kde je v § 32 uvedeno, že vzdělávání je povinné pro každé dítě, které žije na území Dánska. V případě krátkodobého pobytu dítěte v Dánsku, pokud dítě zůstává na území Dánska alespoň 6 měsíců, je pro něj povinné vzdělávání podle dánské legislativy. Podle § 35 tohoto zákona je splnění požadavku povinného

¹⁸ § 41 odst. 4 školského zákona

¹⁹ Bekendtgørelse af lov om folkeskolen 2013

²⁰ Bekendtgørelse af lov om friskoler og private grundskoler m.v. 2013

vzdělávání součástí rodičovské odpovědnosti. V § 34 je upravena délka povinného vzdělávání, které začíná 1. srpna v kalendářním roce, v němž dítě dosáhne 6 let a trvá 9 let, nejdéle do 17 let věku dítěte. Po celou tuto dobu je možné plnit povinné vzdělávání individuálně. V zákoně také nejsou uvedeny žádné speciální podmínky pro osobu, která individuálně vzdělávané děti učí.

Konkrétní úpravě podmínek pro individuální vzdělávání je věnována kapitola 8 zákona o soukromých a nezávislých školách. Rodiče, kteří chtějí své děti vzdělávat doma, musí o tom před začátkem školního roku písemně informovat zastupitelstvo v obci, kde žijí. *„Oznámení musí obsahovat informace o dětech, které budou vzdělávány individuálně, informaci o místě, kde bude výuka probíhat a o osobě, která bude děti vzdělávat.“*²¹ V Dánsku nemusí být v oznámení uveden důvod individuálního vzdělávání.

Kontrolu nad individuálním vzděláváním zajišťuje regionální rada, která dohlíží na vzdělávání a zajišťuje ověřování znalostí. Často je součástí regionální rady ředitel školy v daném regionu či městě, který tak ověřuje znalosti a porovnává je se znalostmi žáků dané školy.²² V § 35 odst. 2 je ke kontrole individuálního vzdělávání uvedeno: *„Regionální rada může každý rok provádět zkoušky z dánského jazyka, matematiky, anglického jazyka, historie, společenských věd a vědeckých předmětů, aby zjistily, zda je výuka přiměřená obecné výuce v základní škole.“* Kontrola znalostí může být prováděna ve škole či přímo v místě, kde je žák individuálně vzděláván, záleží na dohodě mezi zákonným zástupcem dítěte a regionální radou. V případě, že dítě během přezkoušení prokáže dostatečné znalosti v daných předmětech, může regionální rada zmírnit dohled a provádět přezkoušení v delších intervalech. Pokud žák přezkoušením úspěšně neprojde, je stanoven další termín o 3 měsíce později. Pokud ani v tomto případě nebude dítě úspěšné, individuální vzdělávání bude zakázáno z důvodu nedostatečného poskytování znalostí a dítě bude muset po zbytek doby povinného vzdělávání navštěvovat školní zařízení.²³

21 § 34 odst. 2 zákona o soukromých a nezávislých školách

22 Hjemmeundervisning. Tilsyn. Dostupné z: [ZDE](#)

23 § 35 odstavce 3 a 4 zákona o soukromých a nezávislých školách

Finsko

Finsko patří mezi země, které upřednostnily povinné vzdělávání namísto povinné školní docházky, proto je zde i individuální vzdělávání legální. Mezi hlavní dokumenty týkající se této tematiky patří zákon o základním vzdělávání z roku 1998²⁴ a vzdělávací osnovy²⁵.

V § 25 zákona o základním vzdělávání je uvedeno: „*Vzdělávání je povinné pro všechny děti s trvalým bydlištěm na území Finska. Povinná školní docházka začíná v roce, ve kterém dítě dosáhne věku sedmi let. Povinná školní docházka končí, když jsou dokončeny osnovy nebo po 10 letech.*“ Možnost individuálního vzdělávání není v zákoně definována, v § 26 je však uvedeno, že „*dítě školního věku se účastní základního vzdělávání ve vzdělávacích institucích, případně jinak, musí však dosáhnout rovnocenných znalostí.*“ I doma vzdělávané děti tak musí být vyučovány podle stejných osnov jako děti ve školských zařízeních. Individuální vzdělávání nepodléhá žádnému povolení, stačí, když se rodiče rozhodnou své děti vzdělávat doma, od té chvíle nesou plnou zodpovědnost za vzdělání svých dětí. Stejně tak nejsou v zákoně stanoveny žádné podmínky, které by musely plnit osoby zajišťující individuální vzdělávání.

V § 26 odst. 3 zákona o základním vzdělávání je upravena kontrola žáků, kteří se vzdělávají individuálně. Tu má na starosti obecní úřad v místě bydliště, který ověřuje znalosti takovýchto dětí. V legislativě už však dále není upravena forma ani četnost ověřování znalostí, každý obecní úřad tak postupuje podle svého uvážení a na základě svých zkušeností. „*Běžnou praxí je stanovení dohlížejícího učitele, který má za úkol zkoumání a hodnocení pokroku dítěte, které je ve věku povinné školní docházky. Tento učitel udržuje kontakt s dítětem i jeho rodinou a je schopen poskytnout jim rady.*“²⁶ V praxi probíhá ověřování znalostí jednou či dvakrát ročně.

Francie

Francie patří mezi země, kde je uzákoněno povinné vzdělávání, a to již od roku 1882 zákonem o vzdělávání²⁷. Vzdělávání je povinné pro všechny děti od 6 do 16 let s bydlištěm na území Francie,

²⁴ Perusopetuslaki 628/1998

²⁵ National core curriculum 2004 - Opetushallitus: Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2004, v současné době jsou přichystány upravené osnovy, platit začnou od školního roku 2016-2017.

²⁶ ECPRD, Eduskunta – Parliament of Finland, Research Service. Request n° 1215. 2009

²⁷ Code de l'éducation

a to ve veřejné škole, soukromé škole či v rodině. Zákon o vzdělávání byl v roce 1998 upraven a omezil možnost volby rodičů, přednost ve vzdělávání dětí by podle článku L. 131-1-1 tohoto zákona mělo mít vzdělávání ve vzdělávacích institucích. „Podle některých názorů byla jedním z hlavních motivů vedoucí parlament ke změně zákona obava státu z vlivu sekt na děti. Ačkoliv se rodiče vzdělávající své děti doma bránili s poukazem na skutečnost, že sekty preferují výuku ve skupinách a kvůli tomu zakládají malé soukromé školy, jejich připomínky nebyly brány v potaz. Jiní se domnívají, že k zpřísnění zákona vedl parlament strach z muslimské minority. Stát se obával, že pokud by došlo ke vzrůstu popularity domácího vzdělávání v této komunitě, mohlo by to vést ke vzniku muslimské subkultury a oslabení vlivu státu na integraci této komunity.“²⁸ Ve Francii fungují 3 hlavní skupiny podporující rodiny individuálně vzdělávající své děti: Les Enfants d'Abord, L'ecole a la Maison a Choisir Instruire Son Enfant (CISE).²⁹

Domácí vzdělávání ve Francii tedy je možné, je však nutné v souladu s článkem L. 131-5 zákona o vzdělávání každý rok zaregistrovat dítě jako vzdělávané doma, a to u místního úřadu a školní inspekce v daném regionu. Osoba, která dítě doma vzdělává, nemusí podle francouzských zákonů splňovat žádné podmínky, a to ani v otázce dosaženého vzdělání.

Děti vzdělávané doma musí dosáhnout srovnatelné úrovně vzdělávání. Pro možnost kontroly jsou povinná každoročnímu přezkoušení ze strany školní inspekce. Předměty, ve kterých má být dosaženo srovnatelné úrovně vzdělání jsou:

- francouzský jazyk,
- francouzská literatura,
- matematika,
- alespoň 1 cizí jazyk,
- historie a geografie Francie, Evropy a světa,
- základy umění,
- sportovní výchova.

Při přezkoušení se nehodnotí jen znalosti dítěte, ale i schopnost pokládat otázky, logicky uvažovat, být kreativní a také schopnost používat počítač.³⁰ Pokud dítě dvakrát po sobě přezkoušením

²⁸ Kostecká, Y. Domáci vzdělávání - dizertační práce. Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta. Praha, 2003

²⁹ Ministère de l'éducation nationale. Dostupné z: [ZDE](#)

³⁰ FrenchEntrée, Homeschooling in France. Dostupné z: [ZDE](#)

neprojde, může inspekce nařídít návrat dítěte do běžné školy.

V zákoně o vzdělávání jsou uvedeny také sankce za porušení povinného vzdělávání, a to v článku L. 131-11. *„Zanedbání povinné školní docházky může být sankcionováno z několika titulů. Jednak rodič dítěte nebo jiná osoba, která nad dítětem vykonává rodičovskou autoritu nebo má dítě fakticky nepřetržitě ve své péči, se dopouští přestupku 5. stupně, za který může být uložena pokuta ve výši 1.500 €, jestliže neoznámí příslušnému obecnímu úřadu, že dítě bude vzděláváno v rodině nebo v soukromém zařízení, které nemá uzavřenou smlouvu se státem. Dále může být rodič dítěte nebo jiná osoba, která nad dítětem vykonává rodičovskou autoritu nebo má dítě fakticky nepřetržitě ve své péči, potrestána trestem odnětí svobody na šest měsíců nebo pokutou ve výši 7.500 €, jestliže dítě přes výstrahu inspektora pro vzdělávání nenechá bez řádné omluvy zapsat do vzdělávacího zařízení (článek L.131-11 zákona o vzdělávání, který sleduje článek 227-17-1 trestního zákoníku).“³¹*

Lucembursko

Lucembursko je jednou ze zemí, ve kterých je povinné vzdělávání upravené v ústavě³², konkrétně v článku 23: *„Stát zajistí organizaci základního vzdělávání, které je povinné a bezplatné pro všechny osoby žijící na území velkovévodství“*. V zákoně o povinném vzdělávání z roku 2009³³ je upřesněno, že každé dítě ve věku 3 a více let, žijící na území lucemburského velkovévodství, má nárok na vzdělání.³⁴ Vzdělávání je pak povinné pro děti od 4 do 16 let.³⁵ Důležitým dokumentem je také zákon o organizaci základního vzdělávání z roku 2009³⁶.

Zákon o povinném vzdělávání z roku 2009 vedle vzdělávání ve veřejných, soukromých, evropských a zahraničních školách v článku 9 výslovně povoluje i domácí vzdělávání. Ti rodiče, kteří chtějí své děti vzdělávat doma, jsou toto povinni jednak oznámit příslušné komunitě, jednak podat odůvodněnou žádost k oblastnímu školnímu inspektorátu, jehož souhlasem je povolení domácího vzdělávání podmíněno.³⁷ Povolení je dáno na dobu určitou. Na domácí vzdělání se podle daného

31 ECPRD, Assemblée nationale, Service des affaires européennes. Request n° 1215. 2009

32 Texte de la Constitution du Grand-Duché de Luxembourg du 17 octobre 1868

33 Loi du 6 février 2009 relative à l'obligation scolaire

34 Článek 2 zákona o povinném vzdělávání

35 Článek 7 zákona o povinném vzdělávání

36 Loi du 6 février 2009 portant organisation de l'enseignement fondamental

37 Čl. 18 zákona o povinném vzdělávání

zákona rovněž vztahuje celý rámec znalostí a dovedností, jež musí daný žák v průběhu povinného vzdělávání ovládnout, včetně jazykových (vzhledem k oficiálním jazykům – němčině, francouzštině a lucemburštině), morálních a náboženských.³⁸

Přezkoušení znalostí individuálně vzdělávaných žáků probíhá paralelně s přezkoušením žáků vzdělávaných ve vzdělávacích institucích. V Lucembursku jsou znalosti dětí v základním vzdělávání ověřovány každé 2 roky, přičemž jednotlivá přezkoušení korespondují s dosaženými vzdělávacími stupni podle vzdělávacího plánu. Všeobecnou kontrolu provádí školní inspektor. Pokud ten shledá poskytované vzdělání nedostatečným nebo pokud je přezkoušení odmítnuto, dítě musí být zapsáno do školy v místě, kde má trvalé bydliště.³⁹

Domácí vzdělávání je v Lucembursku upraveno značně liberálně a záleží zejména na aktivitě lokálního školního inspektora, co se týče míry kontroly obsahu.

Německo

*„Německo patří k zemím s vysoce kvalitním a dobře vybudovaným vzdělávacím systémem, atraktivním pro studenty z celého světa.“*⁴⁰ Také z toho důvodu patří Německo mezi jednu ze zemí, kde je individuální vzdělávání až na výjimky zakázáno, neboť německý školský vzdělávací systém je považován za nejlepší místo pro setkávání dětí z různých sociálních vrstev a různého vyznání, čímž se naučí toleranci.

Individuální vzdělávání bylo v Německu povoleno až do roku 1938, kdy byl vydán zákon o povinném vzdělávání v Německé říši⁴¹, který uzákonil povinnou školní docházku a jehož odkaz, pokud jde o povinnou školní docházku, je částečně vidět i v aktuálně platné legislativní úpravě této problematiky napříč spolkovými zeměmi. Dnes v Německu není povinná školní docházka upravena jednotně pro spolek jako celek, základ však jednotně dán je, a to ve smlouvě mezi spolkovými

38 Čl. 6 zákona o organizaci základního vzdělávání

39 Čl. 21 zákona o organizaci základního vzdělávání

40 Ježková, V., Kopp, B. Von, Janík, T. Školní vzdělávání v Německu. Nakladatelství Karolinum, 2008. ISBN: 978-80-246-1558-5

41 Gesetz über die Schulpflicht im Deutschen Reich (Reichsschulpflichtgesetz) vom 6. Juli 1938

zeměmi z roku 1964⁴². Povinná školní docházka je podle uvedené smlouvy závazná pro všechny děti od 6 let a trvá nejméně 9 let. V souladu se spolkovou ústavou je vzdělávání v kompetenci jednotlivých zemí, konkrétní úpravu tak obsahují ústavy jednotlivých spolkových zemí.

Výjimkami, kterým může být individuální vzdělávání povoleno, jsou podle zemských právních předpisů v jednotlivých spolkových zemích především děti osob, které se velmi často stěhují, případně děti, které kvůli zdravotnímu stavu nemohou školská zařízení navštěvovat. V případě zdravotních překážek obvykle zajišťuje vzdělání dětí pedagog veřejné školy, který k žákům dochází dvakrát až třikrát týdně a realizuje tak jakousi formu domácí výuky. Individuálního vzdělávání může být podle některých zemských právních úprav povoleno také v případě dětí imigrantů, které na území Německa zůstanou jen po určité, omezenou, dobu.

Povinná školní docházka je v Německu přísně kontrolována a rodičům, kteří své děti chtějí vzdělávat doma a nevztahují se na ně uvedené výjimky, hrozí nejen pokuta, ale například i odebrání dětí a v krajním případě také trestní postih.⁴³ V roce 2010 vydal americký imigrační soud v Memphisu rozhodnutí o poskytnutí azylu německé rodině Romeike, a to z důvodu zacházení s rodinou v SRN, která své děti vyučuje doma a hrozilo jim odebrání dětí⁴⁴. Případem se postupně zabývala řada soudních instancí a byla mu věnována značná mediální pozornost, rodina dodnes pobývá v USA. Tento případ byl katalyzátorem pro návrh zákona, který je právě projednáván americkým Kongresem, a který má zaručit právo na azyl v USA až 500 rodinám ročně, kterým hrozí v zahraničí postih za domácí vzdělávání⁴⁵

Přísnými omezeními ve vztahu k individuálnímu vzdělávání v Německu se zabýval i Evropský soud pro lidská práva, např. v případě *Konrad v. Německo*⁴⁶. Rodina Konrad žijící v Německu ve spolkové zemi Bádensko-Württembersko žádala podle zemského zákona o školství (*Schulgesetz Baden-Württemberg*), ustanovení § 72 odst. 1 ve spojení s § 76 odst. 2, o výjimku z plnění povinné

42 Abkommen zwischen den Ländern der Bundesrepublik Deutschland zur Vereinheitlichung auf dem Gebiete des Schulwesens vom 28. 10. 1964 i. d. F. vom 14. 10. 1971

43 Případy trestů za domácí vzdělávání bývají mediálně známé a rodiny se kvůli nemožnosti vzdělávat své děti doma často stěhují do jiných zemí, nejčastěji do USA, kde žádají o politický azyl, například rodina Romeike, Wunderlich, Schmidt, Dudek.

44 United States Immigration Court, Memphis, Tennessee: Decision of Immigration Judge, January 26, 2010

45 Asylum Reform and Border Protection Act of 2015, H.R. 1153, 114. Kongres (2015-2016), web:

<https://www.congress.gov/bill/114th-congress/house-bill/1153?q={%22search%22%3A%5B%22hr1153%22%5D}>

46 Viz *Konrad v. Německo*, rozhodnutí ESLP stížnost č. 35504/03, ze dne 11.9.2006.

školní docházky z náboženských důvodů, což německé úřady neuznaly jako závažný důvod a žádost o povolení individuálního vzdělávání proto odmítly. Ustanovení § 72 odst. 1 stanoví povinnou školní docházku pro všechny děti s trvalým bydlištěm na území spolkové země. Ustanovení § 76 odst. 2 zemského zákona o školství stanoví, že jakákoli výjimka z povinné školní docházky může být poskytnuta pouze v „mimořádných případech“, o udělení výjimky rozhoduje školní inspekce, přičemž bližší podmínky nejsou stanoveny.

Evropský soud pro lidská práva proto zkoumal praxi v Evropských zemích a v rozsudku popisuje nejednotnost v praxi jednotlivých států. I na základě toho rozhodl, že základní právo na volbu vzdělávání dle EÚLP nelze vykládat tak, že je zaručeno bezpodmínečné základní právo na domácí vzdělávání. Každý stát může určit, zda bude individuální vzdělávání umožněno, v jaké míře a za jakých podmínek, a to při řádném posouzení přiměřenosti míry ve kterém jsou omezena práva osob na volbu vzdělání z důvodu sledování oprávněných zájmů státu jako celek. Německé soudy v daném případě poukázaly zejména na skutečnost, že rodiče v tomto případě své děti svobodně vychovávali po škole a o víkendech, dotčená základní práva proto nebyla v daném případě omezena nepřiměřeným způsobem. Soud rovněž zkoumal, zda nemohlo dojít k zakázané diskriminaci v souvislosti s dosavadní praxí udělování výjimek, zda například nebyla v minulosti udělena obdobná výjimka jinému žadateli, zatímco v daném případě byla zamítnuta. Soud dospěl k závěru, že v dosavadních případech v Bádensku-Württembersku došlo k udělení výjimek z povinné školní docházky jen pokud se jednalo o případy, kdy dítě nebylo fyzicky schopné plnit povinnou školní docházku, nebo o případy, kdy byli rodiče objektivně nuceni často se stěhovat či přemísťovat z profesních důvodů. Výjimka z náboženských důvodů nebyla v jiných případech udělena, a proto se ani v daném případě nemohlo jednat o odlišné zacházení, které by naplňovalo znaky diskriminace.

Nizozemí

Svobodou vzdělávání se v nizozemské ústavě⁴⁷ zabývá článek 23. Vzdělání je podle tohoto článku poskytováno bezplatně a vzdělávací zařízení „věnují náležitou úctu k náboženství nebo víře každého“⁴⁸. V odstavci 4 tohoto článku ústavy je dále uvedeno, že veřejné orgány musí zajistit dostupnost základního vzdělání v každé obci prostřednictvím dostatečného množství veřejných

47 Grondwet voor het Koninkrijk der Nederlanden van 24 augustus 1815

48 Nizozemská ústava, článek 23, odst. 3

vzdělávacích institucí. Druhým důležitým dokumentem vztahujícím se k této problematice je zákon o povinné školní docházce z roku 1968⁴⁹. Školní docházka je podle tohoto zákona povinná pro všechny děti ve věku 5 až 16 let žijící na území Nizozemí.

Individuální vzdělávání není v Nizozemí přímo zakázáno, nicméně v právu existuje jen úzce vymezená množina případů, kdy je možné výjimky z povinné školní docházky dosáhnout. Děje se tak na základě článku 5 zákona o povinné školní docházce, kde jsou stanoveny 3 případy zproštění povinné školní docházky. „*Povinné osoby (rodiče či zákonní zástupci) jsou dočasně zproštěni povinnosti posílat dítě do školy či školského zařízení, pokud:*

- a) *je dítě fyzicky či psychicky nezpůsobilé pro zápis do školy,*⁵⁰
- b) *povinné osoby nesouhlasí s orientací všech vhodných škol či školských zařízení v rozumné vzdálenosti od místa bydliště, popřípadě v celém Nizozemí, pokud rodina trvalé bydliště nemá,*⁵¹
- c) *je dítě jako žák zapsáno na vzdělávací instituci mimo Nizozemí, kterou pravidelně navštěvuje.*

O povolení individuálního vzdělávání se žádá u orgánu místní samosprávy (obce) na základě formální žádosti, která musí být podána před prvním dnem měsíce, ve kterém je dítěti 5 let, při změně trvalého bydliště je nutné podat žádost ihned po registraci trvalého bydliště dítěte v dané obci. V případě důvodného prokázání dané skutečnosti dítě nepodléhá povinnosti školní docházky po dobu jednoho roku, a sice od 1. 8. do 31. 7., povolení může být uděleno opakovaně. Učební plány, podle kterých by měli být individuálně vzdělávané děti učeni, nejsou zákonem stanoveny, existuje zde ale povinnost rodiče pečovat o rozvoj osobnosti dítěte, což znamená, že není možné dítě zanechat bez vzdělání.

Ostatní podmínky domácího vzdělávání jsou stanoveny velice nejasně, což je způsobeno tím, že

49 Wet van 30 mei 1968, houdende vaststelling Leerplichtwet 1969

50 Případ zdravotních potíží psychického nebo fyzického charakteru dále zpřesňuje článek 7 tohoto zákona. Tato výjimka z povinné školní docházky může být schválena pouze starostou a městskou radou obce, ve které je dítě zapsáno nebo na základě předložení posudku jiného než ošetřujícího doktora, popřípadě pedagoga či psychologa. Toto potvrzení nesmí být v takovém případě starší, než tři měsíce.

51 Orientace či přesvědčení podle rozhodovací praxe soudů znamená výhradně náboženskou nebo filozofickou orientaci školy nebo školského zařízení. Nepřípustné jsou námitky proti výukovým metodám či právnímu statusu instituce, či námitky vznesené z důvodu nespokojenosti dítěte s určitou školou či školským zařízením. Co se týče termínu *přiměřené vzdálenosti* od místa bydliště, judikatura ji stanovuje na přibližně 6 km v případě základního a 20 km u středoškolského vzdělávání. Nutné je také podotknout, že podle upřesňujícího článku 8, je námitka taktéž nepřijatelná, navštěvovalo-li dítě školu či školské zařízení dané orientace, proti které má být námitka směřována, v posledním roce před jejím podáním.

domácí vzdělání není explicitně dovoleno, výjimky probíhají zproštěním povinnosti školní docházky a nizozemská vláda k tomu má v zásadě spíše negativní postoje.

Polsko

Mezi země s povinnou školní docházkou patří také Polsko. V polské ústavě z roku 1997⁵² je v § 70 odst. 1 uvedeno: „Každý má právo na vzdělání. Vzdělávání je povinné do 18 let. Způsob plnění povinné školní docházky je pak upraven v zákoně.“ V zákoně o systému vzdělávání z roku 1991⁵³ je v § 15 odst. 1 upřesněno, že „povinná školní docházka začíná v kalendářním roce, ve kterém dítě dosáhne 6 let věku a trvá do konce střední školy, maximálně však do 18 let věku žáka⁵⁴“. V § 16 odst. 5 tohoto zákona je dále uvedeno, že „povinná školní docházka je splněna tím, že žák navštěvuje základní a střední školy, a to veřejné i soukromé“. V odst. 8 je zmíněna i možnost vzdělávání mimo školu, a to na základě žádosti rodičů a rozhodnutí ředitele školy, do které byl žák přijat.

V § 16 odst. 10 zákona o systému vzdělávání je blíže upraveno povolování individuálního vzdělávání. „Povolení může být vydáno před začátkem školního roku i v jeho průběhu, pokud je k žádosti přiloženo:

- stanovisko psychologicko - pedagogické poradny⁵⁵,
- prohlášení rodičů, že poskytnou dítěti podmínky pro realizaci základního kurikula platného pro daný stupeň vzdělávání,
- závazek rodičů, že se dítě 1x ročně dostaví k přezkoušení pro zjištění úrovně znalostí.“

Rozhodnutí je však stále na řediteli konkrétní školy, a proto ani splnění těchto podmínek nezaručuje povolení individuálního vzdělávání. Ze zákona vyplývá, že je možné individuální vzdělávání povolit žákům základních i středních škol. V odst. 14 téhož paragrafu jsou definovány také podmínky pro zrušení individuálního vzdělávání. Toto je možné na žádost rodičů, dále v případě, že se žák nedostavil či úspěšně nesložil roční zkoušku, případně pokud je povolení v rozporu se

52 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r.

53 Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz.U. 1991 Nr 95 poz. 425 z późniejszymi zmianami)

54 Od školního roku 2011/2012 v Polsku existuje i roční předškolní příprava, která je povinná pro děti od 5 let, předtím byla od školního roku 2004/2005 povinná školní docházka od 7 let dítěte, povinná předškolní příprava tak byla od 6 let věku dítěte.

55 Toto stanovisko obsahuje od roku 2009 jen informace o dítěti, nikoliv názor, zda je dítě vhodné pro individuální vzdělávání.

zákonem.

Na rozdíl od zemí, které již byly popisovány, nejsou v polském zákoně stanoveny požadavky na osobu vzdělávající. V praxi tak může dostat povolení k individuálnímu vzdělávání každé dítě bez ohledu na vzdělání osoby, která ho doma bude učit.

Institucí, která je odpovědná za vzdělání žáků, a to i individuálně vzdělávaných, je škola, ve které je dítě zapsáno, proto také zajišťuje přezkoušení jednotlivých doma vzdělávaných žáků. Přezkoušení probíhá jednou ročně před komisí složenou z předsedy, nejčastěji ředitele školy, a vyučujících jednotlivých předmětů, ze kterých je zkouška skládána.⁵⁶ Při skládání zkoušky mohou být přítomni také zákonní zástupci. Výsledek zkoušky je zaznamenán v protokolu, který se společně s materiály dodanými zákonnými zástupci přikládá k vysvědčení.

Rakousko

Individuální vzdělávání není v Rakousku bráno jako alternativa ke vzdělávání běžnému, jde spíše o variantu dočasného řešení neschopnosti docházet do škol. Legislativní úprava vzdělávání je v Rakousku obsažena především v zákoně o organizaci škol z roku 1962⁵⁷ a v zákoně o povinné školní docházce z roku 1985⁵⁸. Podle zákona o organizaci škol je úkolem školy poskytovat mladým lidem znalosti a dovednosti potřebné pro jejich budoucí život a povolání prostřednictvím vštěpování morálních, náboženských a společenských hodnot, jakož i hodnoty pravdy, dobra a krásy.⁵⁹ Druhý legislativní dokument pak konkrétněji upravuje povinnou školní docházku. Zde je uvedeno, že školní docházka je povinná pro všechny děti s trvalým bydlištěm na území Rakouska, a to od školního roku následujícím po 6. narozeninách dítěte. Povinná školní docházka trvá 9 let.⁶⁰

V § 11 odst. 2 zákona o povinné školní docházce je upravena možnost domácího vzdělávání: *„Povinnou školní docházku je možné splnit také prostřednictvím účasti na domácím vzdělávání,*

56 Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 kwietnia 2007 r. w sprawie warunków i sposobu oceniania, klasyfikowania i promowania uczniów i słuchaczy oraz przeprowadzania sprawdzianów i egzaminów w szkołach publicznych

57 Bundesgesetz vom 25. Juli 1962 über die Schulorganisation (Schulorganisationsgesetz)

58 Bundesgesetz über die Schulpflicht (Schulpflichtgesetz 1985)

59 § 1 zákona o organizaci škol

60 § 1 odst. 1 a § 2 zákona o povinné školní docházce

pokud je kvalita výuky přinejmenším srovnatelná s výukou ve školách.“ Zákonní zástupci mají povinnost oznámit regionální školské radě, že chtějí dítě vzdělávat individuálně, a to každý rok před začátkem školního roku. Školská rada pak do 1 měsíce od doručení prohlášení vydá rozhodnutí. V zákoně je uvedeno, že individuální vzdělávání bude zamítnuto, pokud je pravděpodobné, že nebude zajištěna dostatečně kvalitní výuka. Stejně jako v jiných zemích musí i v Rakousku žák podstoupit jednou ročně přezkoušení, a to v soukromé nebo veřejné škole. Přezkoušení probíhá před komisí složené z ředitele školy a vyučujících zkoušených předmětů.⁶¹

Individuální vzdělávání může být povoleno po celou dobu povinné školní docházky, žáci se tedy mohou doma vzdělávat jak na úrovni základního, tak i středního vzdělávání. V zákonech, které se vztahují k této problematice, není uvedena žádná podmínka týkající osob, které individuální vzdělávání mohou poskytovat.

Přestože se v zákoně o povinné školní docházce hovoří o povinnosti pro děti s trvalým bydlištěm na území Rakouska, v § 13 je řešena otázka povinné školní docházky pro žáky s rakouským státním občanstvím. V odst. 1 je uvedeno, že *„se souhlasem školské rady může dítě s rakouským občanstvím splnit povinnou školní docházku tím, že navštěvuje školy v zahraničí.*“ Zároveň je zde také podmínka, že musí být kvalita výuky přinejmenším rovnocenná jako výuka na školách v Rakousku.

Slovensko

Stejně jako Česká republika patří i Slovensko mezi země s uzákoněnou povinnou školní docházkou. Základním legislativním pramenem upravujícím problematiku školství je slovenský školský zákon z roku 2008⁶². V § 19 tohoto zákona je upravena povinná školní docházka, která trvá 10 let od dosažení věku šesti let. Zároveň je v odst. 1 uvedeno, že *„nikdo nemůže být od plnění povinné školní docházky osvobozen“*. V § 20 odst. 1 je povinná školní docházka dále upřesněna: *„Povinná školní docházka je plněna v základních školách, středních školách a školách pro žáky se speciálními výchovně-vzdělávacími potřebami.“* Individuálnímu vzdělávání se slovenský školský zákon věnuje v § 23 a § 24. V § 23 jsou uvedeny formy zvláštního způsobu plnění povinné školní

61 § 11 odst. 3 a 4 zákona o povinné školní docházce

62 Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchově a vzdělávání (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov, ze dne 22. mája 2008

docházky, mezi něž patří i individuální vzdělávání, které se uskutečňuje bez pravidelné účasti na vzdělávání ve škole. Ustanovení § 24 pak upravuje konkrétní otázky individuálního vzdělávání. Stejně jako v České republice je třeba i na Slovensku o možnost individuálního vzdělávání žádat ředitele školy, do které byl žák přijat. Ředitel posuzuje žádosti a dle zákona umožní individuální vzdělávání:

- žákovi, kterému jeho zdravotní stav neumožňuje účast na vzdělávání ve škole,
- žákovi prvního stupně základní školy,
- žákovi, který byl vzat do vazby nebo je ve výkonu trestu odnětí svobody.

Povolení individuálního vzdělávání se vztahuje pouze na první stupeň základní školy, ten je na Slovensku tvořen 1. - 4. třídou.⁶³

Na Slovensku jsou také velmi přísná pravidla na osobu, která může děti vzdělávat v rámci individuálního vzdělávání. Podle § 24 odst. 4 „vzdělávání žáka, kterému bylo povoleno individuální vzdělávání, zajišťuje zákonný zástupce prostřednictvím osoby, která splňuje kvalifikační předpoklady vysokoškolského vzdělání druhého stupně pro učitele 1. stupně základní školy.“ V praxi tedy může doma vzdělávat pouze zákonný zástupce - pedagog, případně musí zákonní zástupci, kteří chtějí své děti vzdělávat doma, zajistit na vlastní náklady učitele, který tuto podmínku splňuje. V případě individuálního vzdělávání ze zdravotních důvodů poskytuje učitele základní škola, ve které je žák zapsán⁶⁴.

Přísnější jsou oproti České republice také pravidla pro přezkoušení žáků vzdělávaných individuálně. Tito žáci musí na Slovensku skládat každý půlrok komisionální zkoušky ve škole, kam byli zapsáni. Komise je složena minimálně ze 3 členů, a to z:

- předsedy, zpravidla ředitele školy či jím pověřeným učitelem,
- zkoušejícího učitele příslušného předmětu,
- přisedícího, který splňuje kvalifikační předpoklady pro zkoušený, případně příbuzný předmět.

Specifikem těchto komisionálních zkoušek je, že osoby, které individuálně vzdělávané žáky doma učí, nemají právo se těchto zkoušek účastnit. Mohou požádat o povolení účasti na zkoušce, nemusí

63 Státní pedagogický ústav. ŠVP pre druhý stupeň ZŠ. Dostupné [ZDE](#)

64 Domáce vzdelávanie na Slovensku: Žiadosť o individuálne vzdelávanie. Dostupné [ZDE](#)

jim ale být vyhověno. Zároveň je výsledek těchto zkoušek podle § 57 odst. 2 pro žáky konečný, nelze se proti němu odvolat.

Jistou odlišností od jiných zemích je také vyšší míra kontroly úrovně vzdělávání, kterou provádí Slovenská školní inspekce. Tato kontrola je prováděna i v místě vzdělávání žáka, zákonní zástupci tak mají povinnost umožnit prohlídku tohoto místa. Díky přísnějším pravidlům individuálního vzdělávání nejsou statistická data srovnatelná s ostatními zeměmi. Ve školním roce 2013/2014 bylo na Slovensku individuálně vzděláváno 42 žáků.⁶⁵

Slovinsko

Slovinsko je jednou ze zemí, které mají uzákoněno povinné vzdělávání. V článku 5 zákona o základních školách z roku 1996⁶⁶ je přímo uvedeno: „*Rodiče mají právo zvolit si základní vzdělání svých dětí ve veřejných nebo soukromých školách nebo prostřednictvím domácího vzdělávání.*“ Individuálnímu vzdělávání se zákon o základních školách věnuje v části VII, kde je v článku 88 znovu uvedeno, že rodiče mají právo zajišťovat základní vzdělání svých dětí doma.

Podle článku 89 tohoto zákona musí rodiče oznámit škole, ve které je dítě zapsáno, že bude vzděláváno doma, a to nejpozději do začátku školního roku. Oznámení musí obsahovat jméno dítěte, které bude vzdělávané doma, jméno osoby či osob, které mu budou vzdělávání poskytovat a místo, kde bude výuka realizována. Takto musí zákonní zástupci dítěte informovat danou školu každý rok. Konkrétní požadavky na dosažené vzdělání osoby, která bude individuální vzdělání poskytovat, v zákoně uvedeny nejsou.

Stejně jako v jiných, dříve popisovaných zemích, i ve Slovinsku musí děti vzdělávané doma získat alespoň rovnocennou úroveň vzdělání jako žáci vzdělávaní ve veřejných školách podle povinných osnov. Podle článku 90 zákona o základních školách se musí žáci vzdělávání individuálně podrobit zkoušce, která má ověřit, zda žákovo vzdělání odpovídá vzdělání jeho vrstevníků navštěvujících vzdělávací instituce. Zkoušku organizuje základní škola, na které je žák zapsán, znalosti posuzuje zkušební komise. Zákon je velice konkrétní také co se týče předmětů, ze kterých je zkouška

65 Domáce vzdelávanie na Slovensku: Štatistika žiakov v domácim vzdelávaní v šk. roku 2013/2014. Dostupné [ZDE](#)

66 Zákon o osnovní šoli 1996

skládána: „Od 1. do 3. třídy se testuje znalost slovinského jazyka a matematiky. (...) Od 4. do 6. třídy se testuje znalost slovinského jazyka, matematiky a jednoho cizího jazyka. (...) od 7. do 9. třídy je testována znalost slovinského jazyka, matematiky, jednoho cizího jazyka, historie, občanské výchovy a etiky, sportu, jednoho předmětu přírodních a jednoho předmětu společenských věd a znalost jednoho předmětu uměleckého. (...)“⁶⁷ V případě, že žák při zkoušce neprokáže alespoň srovnatelnou úroveň vzdělání s žáky ve vzdělávacích institucích, musí před dalším školním rokem zkoušku opakovat. Z toho plyne, že zkouška je vykonávána na konci každého školního roku. Pokud ani opakovanou zkouškou neprojde, musí další vzdělávání již absolvovat ve vzdělávacích institucích.

Švédsko

Švédsko patří od roku 1842 mezi země s uzákoněnou povinnou školní docházkou. Od roku 1985 byl platným právním předpisem vztahujícím se k této problematice zákon o škole, v roce 2010 pak vznikla novela tohoto zákona⁶⁸, která velmi omezila možnost volby individuálního vzdělávání. Povinná školní docházka trvá ve Švédsku 9 let a začíná ve věku 7 let dítěte.⁶⁹

Individuální vzdělávání je v novém školském zákoně řešeno v části 24 § 23, kde jsou uvedeny další způsoby plnění povinné školní docházky. Dítě podle této části zákona může splnit povinnou školní docházku jinak, než je stanoveno v zákoně, je k tomu ale nutný souhlas udělený na základě 3 předpokladů:

1. poskytované vzdělání musí být plnohodnotnou alternativou ke vzdělávání ve vzdělávacích institucích,
2. vzdělání musí být poskytováno transparentně,
3. existují výjimečné důvody.

V praxi tak školský zákon možnost domácího vzdělávání zakázal, úřady individuální vzdělávání nepovolují, neboť neshledávají důvody výjimečnými.

Švédské úřady postihovaly nepovolené domácí vzdělávání i před změnou zákona.⁷⁰ Rodiny, které

⁶⁷ Článek 90 zákona o základních školách

⁶⁸ Skollag (2010:800)

⁶⁹ Regeringskansliet – Government Office of Sweden. Compulsory schools. Dostupné [ZDE](#)

⁷⁰ Známý je případ Domenica Johanssona, který je od roku 2009 v pěstounské péči a jeho rodičům byla odebrána

své děti chtějí vzdělávat doma, se ze Švédska po roce 2010 ve velké míře odstěhovaly. Jedním z těch, kteří změnili bydliště kvůli možnosti individuálního vzdělávání byl i prezident švédské asociace domácího vzdělávání (ROHUS)⁷¹.

Velká Británie

Velká Británie patří mezi země, kde je uzákoněno povinné vzdělávání, nikoliv povinná školní docházka, domácí vzdělávání je tak legální a je považováno za plnohodnotnou alternativu ke vzdělávání ve školských zařízeních. V jednotlivých zemích Spojeného království jsou platné různé legislativní předpisy, úprava domácího vzdělávání je ale téměř totožná.

V Anglii a Walesu je platný školský zákon z roku 1996⁷². Zde je v § 7 uvedeno, že je povinností rodičů zajistit vzdělání dítěti ve školním věku, a to buď pravidelnou školní docházkou nebo jinak.

Ve Skotsku patří k hlavním legislativním pramenům zákon o normách ve skotských školách z roku 2000⁷³ a skotský školský zákon z roku 1980⁷⁴. V prvně jmenovaném zákoně je v § 30 odst. 1 uvedeno: „*Povinností rodiče každého dítěte školního věku je zajistit pro něj vhodné vzdělání vzhledem k jeho věku a schopnostem, a to ve veřejné škole, případně jinými prostředky.*“ Konkrétní definice efektivního a vhodného vzdělávání ve skotské legislativě neexistuje. Ve školském zákoně je pak uvedeno, že dítě musí být vzděláváno v souladu s přáním jeho rodičů. V případě, že dítě nikdy školu nenavštěvovalo, není třeba souhlas úřadů k individuálnímu vzdělávání. Proces posuzování žádosti o domácí vzdělávání probíhá jen v případě, že dítě školu navštěvuje a rodič ho chce ze školy odhlásit. Při posuzování žádosti se zkoumá, zda v záznamech dítěte existuje něco, co by vyvolávalo obavy a zda existují důkazy o úmyslu zajistit efektivní a přiměřené vzdělání. Místní úřady by měly vydat rozhodnutí do 6 týdnů od obdržení žádosti. V zákoně není uvedena žádná povinnost pravidelného kontaktu rodin praktikujících domácí vzdělávání a místních úřadů, doporučuje se však kontakt jednou ročně, úřady by tedy měly každý rok posuzovat vhodnost domácího vzdělávání. Pokud existuje důvodná pochybnost, že rodič neposkytuje svému dítěti

rodičovská práva z důvodu individuálního vzdělávání.

71 New American. Homeschool leader Flees Swedish persecution. Dostupné [ZDE](#)

72 Education Act 1996

73 Standards in Scotland's Schools etc. Act 2000

74 Education (Scotland) Act 1980

efektivní a vhodné vzdělání, může školská správa požadovat důkaz o poskytování adekvátního vzdělávání, případně návrat dítěte do školy. Vždy by ale školská správa měla brát ohledy na názory rodičů.⁷⁵

V Severním Irsku je platný zákon o vzdělávání a knihovnictví z roku 1986⁷⁶, který v § 45 uvádí: „Rodič každého dítěte školního věku musí zajistit získání efektivního vzdělání vhodného pro dítě na základě jeho věku, schopností, dovedností a vzdělávacích potřeb, a to pravidelnou účastí ve škole nebo jiným způsobem“. V současné době se připravuje nový záměr⁷⁷, který by měl zpřísnit podmínky domácího vzdělávání. Hlavními body jsou povinné rozhovory s dětmi a pravidelný vstup do domácnosti, a to i bez odůvodnění. Proti novinkám protestují rodiny, které doma své děti v současné době vzdělávají, další konzultace o návrhu politiky proběhnou 15. dubna 2015.⁷⁸

Závěr

Ve všech popisovaných státech je individuální vzdělávání legální (kromě velmi restriktivního přístupu Švédska a Spolkové republiky Německo), zároveň však v žádné z popisovaných zemí není využíváno v takové míře jako v USA, kde asociace HSLDA⁷⁹ v současné době sdružuje více než 84 000 rodin, které vzdělávají své děti doma. To představuje přibližně 3 % dětí ve školním věku v USA. V Evropě je nejvíce individuálně vzdělávaných dětí ve Velké Británii, a to necelé 1 %. Jak již bylo zmíněno, pojetí individuálního vzdělávání v jednotlivých zemích Evropy je závislé na tom, zda je v zemi uzákoněna povinná školní docházka (domácí vzdělávání pak představuje výjimku z povinné docházky) či povinné vzdělávání (domácí vzdělávání je rovnocennou alternativou ke školní docházce). Z porovnávaných 14 zemí je v osmi z nich uzákoněna povinná školní docházka, ve zbývajících šesti je povinné vzdělávání. Nutno podotknout, že 5 států s povinnou školní docházkou představuje Česká republika a státy v jejím okolí (Německo, Polsko, Slovensko, Rakousko). S výjimkou České republiky a Slovenska platí, že pokud je v praxi individuální vzdělávání umožněno, pak po celou dobu povinné školní docházky či povinného vzdělávání. V České republice je toto omezeno, individuální vzdělávání je možné v 1. stupni základního vzdělávání, ve

75 The Scottish Government, Home Education Guidance. Dostupné [ZDE](#)

76 The education and Libraries (Northern Ireland) Order 1986, SI 1986/594

77 The 2014 Consultation on the Draft Policy on Elective Home Education

78 Home Education Northern Ireland, 2014 Draft Policy. Dostupné z: [ZDE](#)

79 Home schooling Legal Defense Association, založena 1983.

2. stupni probíhá pokusné ověřování a je tak možné jen na několika vybraných školách⁸⁰. Na Slovensku je pak individuální vzdělávání povoleno jen na úrovni prvního stupně základní školy.

Pro srovnání s dalšími zeměmi světa může být použita již zmíněná srovnávací analýza vytvořená Národním ústavem pro vzdělávání v roce 2012⁸¹. V té autoři zkoumali podmínky individuálního vzdělávání ve 27 evropských i mimoevropských zemích. Vzhledem k rozlišení povinné školní docházky a povinného vzdělávání, z porovnávaných zemí bylo povinné vzdělávání uzákoněno v 10 z nich (Dánsko, Finsko, Francie, Izrael, Lucembursko, Norsko, Portugalsko, Severní Irsko, Slovinsko, Velká Británie), povinná školní docházka v 16 zemích (Belgie, Itálie, Island, Kanada, Maďarsko, Nizozemí, Nový Zéland, Polsko, Rakousko, Rusko, Řecko, Slovensko, Německo, Španělsko, Švédsko a USA) a v 1 zemi (Austrálie) se legislativa liší, v některých částech je uzákoněna povinná školní docházka, v jiných povinné vzdělávání. Ve 3 zemích z daného vzorku není individuální vzdělávání uzákoněno, jde o Německo, Nizozemí a Island, kde ale probíhá povolování individuálního vzdělávání po dohodě s rodiči.

Jedním z hlavních témat zmiňovaných v souvislosti s individuálním vzděláváním dětí je problematika socializace. Na základě dostupných výzkumů a názorů odborníků nelze jednoznačně dospět k závěru, že povinná školní docházka je nezbytným předpokladem pro socializaci dětí. V roce 2000 vydal psycholog a profesor Richard G. Medlin článek o domácím vzdělávání a socializaci, který v roce 2013 zrevidoval a znovu uveřejnil v roce 2013 v časopise Peabody Journal of Education. V tomto článku se zabýval socializací dětí vzdělávaných doma, a to prostřednictvím rozhovorů s rodiči i dětmi samotnými. Výsledkem bylo zjištění, že rodiče doma vzdělávaných dětí považují socializaci za velmi podstatnou součást dospívání. Zároveň tito rodiče považují své děti za dostatečně socializované. Zajímavá je část práce týkající se hodnocení učitelů a zkoušejících, kteří v případě doma vzdělávaných dětí vidí více pozitivních vlastností a v porovnání s dětmi vzdělávanými ve škole méně těch negativních, problémových. Z výzkumu Richarda G. Medlina také vyplynulo, že děti vzdělávané individuálně mohou mít méně přátel než jejich vrstevníci navštěvující školská zařízení, zároveň si však tyto děti přátel více cení. Další část výzkumu byla zaměřena na morální a náboženskou socializaci, ve které se doma vzdělávané děti příliš neliší

80 V současné době probíhá pokusné ověřování individuálního vzdělávání na 2. stupni ZŠ na 6 školách, od příštího školního roku se počet zvýší na 19. NÚV. Čtvrtletník Vzdělávání – příloha, 1/2015

81 NÚV. Pastorová, M., Altmanová, J., Koubek, P. Srovnávací analýza: domácí (individuální) vzdělávání. Praha, 2012

od svých vrstevníků, vyskytuje se u nich jen o něco méně případů kriminálního chování.⁸² Ze studií za posledních několik desetiletí vyplývá, že děti vzdělávané doma nejsou izolované, ba naopak, probíhá u nich zdravá socializace a emocionální a psychologický rozvoj.⁸³

Druhým častým tématem v souvislosti s individuálním vzděláváním je otázka kvality poskytovaného vzdělání z důvodu možnosti nižšího vzdělání či omezené zkušenosti rodičů. K tomu Národní ústav pro vzdělávání uvádí: „*Faktem je, že pokud chce rodina učit své děti na druhém stupni, musí na sobě dost zapracovat, aby toho byla schopna. Ale na rozdíl od prvního stupně, kde nejčastěji vyučují sami rodiče, učí na druhém i členové širší rodiny, kteří se ujímají výuky v oblastech, kterým rozumějí, není také výjimkou, že některé předměty vyučují externisté, které si rodina zaplatí. Týká se to hlavně cizích jazyků a ICT. Na umělecké předměty zase děti docházejí do základních uměleckých škol. Pokusné ověřování ukázalo, že se tak velmi dobře rozvíjejí hlavně v těch oblastech, k nimž mají nadání, celkové spektrum aktivit ve „výchovách“ ale nemusí být stejně bohaté jako ve škole.*“⁸⁴

82 Medlin, R. Homeschooling and the question of socialization revisited. *Peabody Journal of Education*, 88 (3), str. 284-297

83 Sheng, X. *Learning with Mothers: A Study of Home Schooling in China*. Sense Publishers, 2014. ISBN: 978-94-6209-4

84 NÚV. Čtvrtletník Vzdělávání – příloha, 1/2015, str. 3

Příloha č. 1: Srovnání podmínek individuálního vzdělávání ve vybraných zemích světa⁸⁵

Stát	Povinné vzdělávání / Povinná školní docházka	Je individuální vzdělávání uvedeno v zákoně?	Jaké jsou věkové kategorie žáků v individuálním vzdělávání?	Kdo rozhoduje o zařazení žáka do individuálního vzdělávání?	Jsou v zákoně uvedeny požadavky na vzdělavatele?	Kdo zjišťuje výsledky individuálního vzdělávání?	Jak často probíhá zjišťování výsledků?	Jaké jsou nástroje zjišťování výsledků
Austrálie	Liší se v jednotlivých státech a teritoriích	Ano	6-16 let	Rodiče	-	Liší se v jednotlivých státech a teritoriích	Minimálně 1x za 2 roky	Kontrola portfolia, pohovor
Belgie	Povinná školní docházka	Ano	6-18 let	Liší se v jednotlivých regionech	Ne	Liší se v jednotlivých regionech	Liší se v jednotlivých regionech	Liší se v jednotlivých regionech
Česká republika	Povinná školní docházka	Ano	1. st. ZŠ, na 2. st. probíhá pokusné ověřování	Škola	Pro 1. st. ZŠ střední s maturitou, pro 2. st. ZŠ bakalářské vzdělání	Škola	Pololetně	Kontrola portfolia, test, přezkoušení, pohovor, prezentace
Dánsko	Povinné vzdělávání	Ano	6-16 let	Rodiče	Ne	Regionální rada	Nepravidelně	Zkouška
Finsko	Povinné vzdělávání	Ano	7-16 let	Rodiče	Ne	Obecní úřad	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno
Francie	Povinné vzdělávání	Ano	6-16 let	Rodiče	Ne	Školní inspekce	1x za školní rok	Zkouška
Itálie	Povinná školní docházka	Ano	6-16 let	Místní úřad	-	-	-	-

- data NÚV nemá k dispozici

⁸⁵ Zdroj: NÚV. Pastorová, M., Altmanová, J., Koubek, P. Srovnávací analýza: domácí (individuální) vzdělávání. Praha, 2012. Tabulka zpracována s využitím dat a se souhlasem NÚV.

Stát	Povinné vzdělávání / Povinná školní docházka	Je individuální vzdělávání uvedeno v zákoně?	Jaké jsou věkové kategorie žáků v individuálním vzdělávání?	Kdo rozhoduje o zařazení žáka do individuálního vzdělávání?	Jsou v zákoně uvedeny požadavky na vzdělavatele?	Kdo zjišťuje výsledky individuálního vzdělávání?	Jak často probíhá zjišťování výsledků?	Jaké jsou nástroje zjišťování výsledků
Island	Povinná školní docházka	Ne	-	-	-	-	-	-
Izrael	Povinné vzdělávání	Ano	-	Ministerstvo školství	-	-	-	-
Kanada	Povinná školní docházka	Ano	6-18 let	Rodiče	Na požádání musí prokázat, že učí správně	Místní školská rada	Jen pokud existují pochybnosti o správnosti výuky	Stanoví místní školská rada
Lucembursko	Povinné vzdělávání	Ano	4-16 let	Rodiče	-	-	-	-
Maďarsko	Povinná školní docházka	Ano	5-18 let	Škola	-	Škola	Podle požadavků školy, min. 1x za školní rok	Zkouška
Nizozemí	Povinná školní docházka	Ne	5-16 let	Místní úřad	Ne	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno
Norsko	Povinné vzdělávání	Ano	6-16 let	Rodiče	-	Místní školský úřad	Shodně se školami	-

- data NÚV nemá k dispozici

* Není explicitně povoleno, ministerstvo vede diskusi o podmínkách povolení s rodinami, které mají o IV zájem

Stát	Povinné vzdělávání / Povinná školní docházka	Je individuální vzdělávání uvedeno v zákoně?	Jaké jsou věkové kategorie žáků v individuálním vzdělávání?	Kdo rozhoduje o zařazení žáka do individuálního vzdělávání?	Jsou v zákoně uvedeny požadavky na vzdělavatele?	Kdo zjišťuje výsledky individuálního vzdělávání?	Jak často probíhá zjišťování výsledků?	Jaké jsou nástroje zjišťování výsledků
Nový Zéland	Povinná školní docházka	Ano	6-16 let	Ministerstvo školství	-	Inspekční komise	Nepravidelné, hlavně v začínajících rodinách	Pohovor s inspektorem**
Polsko	Povinná školní docházka	Ano	6-16 let	Škola	Ne	Škola	1x za školní rok	Zkouška
Portugalsko	Povinné vzdělávání	Ano	6-18 let	Rodiče	-	-	-	-
Rakousko	Povinná školní docházka	Ano	6-15 let	Rodiče	Ne	Škola	1x za školní rok	Zkouška
Rusko	Povinná školní docházka	Ano***	6-17 let	Rodiče	-	Kontrola není prováděna	-	-
Řecko	Povinná školní docházka	Ano	5-15 let	Školský úřad, učitelská asociace, veřejná nemocnice****	-	-	-	-

- data NÚV nemá k dispozici

** Inspekce zkoumá způsob vyučování, nikoli znalosti dětí

*** V Rusku je jiná terminologie, tzv. rodinné vzdělávání odpovídá našemu pojetí individuálního vzdělávání, domácí vzdělávání je určeno žákům se speciálními vzdělávacími potřebami

**** Školský úřad posuzuje podklady, učitelská asociace posuzuje rodinné důvody, veřejná nemocnice posuzuje zdravotní důvody

Stát	Povinné vzdělávání / Povinná školní docházka	Je individuální vzdělávání uvedeno v zákoně?	Jaké jsou věkové kategorie žáků v individuálním vzdělávání?	Kdo rozhoduje o zařazení žáka do individuálního vzdělávání?	Jsou v zákoně uvedeny požadavky na vzdělavatele?	Kdo zjišťuje výsledky individuálního vzdělávání?	Jak často probíhá zjišťování výsledků?	Jaké jsou nástroje zjišťování výsledků
Slovensko	Povinná školní docházka	Ano	1. st. ZŠ	Škola	Musí splňovat kvalifikační předpoklady pro učitele 1.st.	Škola, státní školská inspekce	Pololetně	Stanoví škola
Slovinsko	Povinné vzdělávání	Ano	6-15 let	Rodiče	Ne	Zkušební komise	1x za školní rok	Zkouška
Spolková republika Německo	Povinná školní docházka	Ne	0	Ministerstva jednotlivých spolkových zemí po vlastní úvaze	Ne	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno
Španělsko	Povinná školní docházka	Ano	-	-	-	-	-	-
Švédsko	Povinná školní docházka	Ano	7-16 let	Místní úřad	Ne	Místní úřad	1x za školní rok	V zákoně neuvedeno
USA	Povinná školní docházka	Ano	Liší se podle státu	Není uváděno	-	-	-	-
Velká Británie – Severní Irsko	Povinné vzdělávání	Ano	5-16 let (Severní Irsko 4-16 let)	Rodiče	Ne	Místní úřad	V zákoně neuvedeno	V zákoně neuvedeno

- data NÚV nemá k dispozici